

VI. A CSEH—SZLOVÁKOK ÉS AZ 1914-ES HÁBORÚ

a. A cseh nemzet és a cseh katonák magaviselete

A háború nagy meglepetést okozott nekünk, és még nem voltunk felkészülve a döntő harcra. De Bécsben és Budapesten ijedten vették tudomásul anyagi és erkölcsi fejlettségünket, haragosan figyelték a hatalmas jugoszláv mozgalmat, és rájöttek arra, hogy a demokratizmus felé irányuló normális és békés evolúció fel fog szabadítani minden osztrák területen élő szlávot. Az osztrák—németek és a magyarok — akik még nagyobb kegyetlenséggel tűntek ki — örömmel figyelték a német készülődést a Nagy Németország megvalósítására. A régi vetélkedés — ami egyébként csak felszínés volt Poroszország és Ausztria között — már régóta eltűnt, mert a Habsburgok inkább alávetették magukat a Hohenzollereknek, minthogy olyan ország uralkodói lettek volna, ahol a szlávok nincsenek elnyomva. A Hohenzollern-ház nagyon könnyen vált a balkáni területekkel megnagyobbodott Ausztria tényleges urává. Berlin vazallusaiként nem akartak változtatni politikai stílusukon, féltek középkori tradíciókon nyugvó birodalmuk szétesésétől, és elhatározták, hogy kirobbantják az európai háborút, hogy néhány századra még biztosítsák a szlávok szolgásgát.

Természetes volt tehát, hogy az egész cseh nemzet Ausztria és Németország elleni ellenséges érzésének adott hangot.

A csehek már az elején felismerték, hogy a győzelmes háború Ausztria és Németország számára a következőket jelentené:

- a.) A pángermán állam valóra válása;
- b.) Ausztria germanizálódása;
- c.) Az ausztriai szlávok alávetése.

Mivel nem volt elég a felkészülési idő a fegyveres harchoz, a csehek passzív ellenállásba kezdtek. Az újságok Ausztria-ellenes cikkeket publikáltak; a népesség pedig visszaautasította a kölcsönök aláírását; és megtagadta, hogy a kormány rendelkezésére bocsássa élelmiszer készleteit, ezzel hozzájárult a Monarchia gazdasági és pénzügyi csődjéhez.

Manapság nincs egyetlen frakció sem, mely Ausztriával tartana. Végül a cseh katonák rendszeresen elutasították, hogy Ausztria zászlaja alatt harcoljanak. Ellene dolgoztak a szerbiai és a galíciai hadjárat alatt is, és magatartásukkal sikerült szervezettlenné tenni és demoralizálni az osztrák—magyar hadsereget.

A legkisebb részletekig nyomomonkövethető lenne, hogy a cseh katonák milyen károkat okoztak Ausztriának és Németországnak.

A 11. cseh hadsereg, Pisek városából, megtagadta, hogy a szerbiai Valjevó városába vonuljon, ezért kétszer megtizedelték. A maradékot a szerbek ágyú elé lökték és ezután teljesen szétverte a magyar tűzérség, akik kegyetlenül bosszút álltak a cseheken. Amikor néhány sebesült cseh katonát a 102. hadseregből, Benešov városából, a szerb frontról evakuáltak a Potiorek⁶⁷ offenzíva idején 1914. november végén és visszaküldtek Csehországba, elmesélték, hogy a hadsereg katonái hogyan beszéltek szerb barátaikkal hogyan támogatták egymást árokról-árokra, és ez a testvériség hogyan fejeződött be a cseh katonák visszarendelésével, a Kolubara-i szörnyűséggel, és délen az osztrák–magyar hadsereg teljes szétzilálódásával.

A 36. hadsereg Mlada Boleslavból a kaszárnnyában fellázadt, ezért részben megsemmisítették őket; ill. a maradékot feloszlatták. A Kárpátokban a 88. hadsereg meg akarta adni magát, erre a porosz őrség és a magyar honvédség keresztitűzbe fogta. A 35. hadsereget (Pilsen városából) vonattal szállították a galíciai frontra; félórával az érkezésük után már az orosz árokban voltak, ahol nagy lelkesedéssel fogadták őket. Ennek a hadseregnek azon katonáit, akiknek nem sikerült átállni, a poroszok, az osztrákok és a magyarok kivégezték.

Hogy ezt a képet kiegészítsük, el kell mesélnünk a 26. cseh ezred (Prágából) visszahívásának tragikus történetét, ami nagy felzúdulást okozott egy éve, és ami a legjobban jellemzi cseh nemzet igazi lelkiállapotát.

Ez a hadsereg az oroszoknak 1915. április 3-án adta meg magát a Kárpátokban, egész anyagi felszerelésével együtt. Majdnem kétezer ember állt át az oroszokhoz, és megérkezésük óta nagy részük feladatának tekintette az osztrákok elleni harcot. Azután Kijevbe küldték őket, ahol nagy örömmel és szimpátiával fogadták őket. A bécsi katonai körök nagyon dühösek voltak. A császár egy napiparancsban soha nem hallott módon pocskondiázta ezt a hadsereget, elrendelte feloszlatását és zászlaját a bécsi katonai múzeumban helyeztette el.

⁶⁷ Potiorek, Osztrák tábornok az 1914-es évben ő vezette a Szerbia elleni hadműveleteket.

Ehhez az incidenshez kapcsolódik a csehek egy nagyon fájdalmas története, ami Olaszországot is érinti, és ami egészen mostanáig titokban maradt. A 28. hadsereg feloszlata mindenütt nagy felzúdulást okozott, és nyilvánvalóan bizonyította, hogy az osztrák körökben terjesztett hír, hogy minden a legjobban megy Ausztria—Magyarországon hazugság. Lázadó hangulatot szított Csehországban és Morvaországban. A bécsi katonai körök elhatározták, hogy ezt megbosszúlják a cseheken. A múlt ősszel új hadosztályt, ún. 28. hadsereget alakítottak ki, amely kizárólag 20 éves fiatalokból állt; és elküldték őket Isonzó alá és mindenféle lelkiismeretfurdalás nélkül, a leggyilkosabb ágyúzásoknak tették ki őket Gorizia közelében. Egy heves támadás után csak 18 katona tért vissza; több ezer maradt ott a harcmezőn. Rögtön ezután a császár egy új napiparancsot adott ki a hadseregnek, kihirdetve, hogy a 28. hadsereg szégyenét eltörölték az Isonzó-i áldozat által. Azok a katonák, akik túléltek ezt a szörnyűséget, elmesélték hogy egyenesen olyan helyre küldték őket, ahol biztos volt, hogy meghalnak, és utána az életben maradtakat még egyszer az olaszok ellen vezényelték. Prágában megértették a bécsi kormány nyomorult taktikáját, hogy így állt bosszút. A kisebb incidensek, helyi kicsinyességek, a parancsok megtagadása és az ezt követő véres megtorlások, amiket a cseh katonákra szabtak ki a német tisztek, iszonyú arányt öltöttek. Mindez tovább rontotta az osztrák—magyar hadsereget. A cseh katonák sok összeesküvést szerveztek, hogy fellázítsák társaikat, a megadás érdekében, de ezeket mindig leleplezték. Példájukat azonban a német katonák is követték. 1915. áprilisában Gorlitzánál lelepleztek egy cseh katonai összeesküvést, melyben bizonyos számú osztrák—magyar katona is részt vett; ezért meg-tizedelték a hadsereget. Ezután megíthető, hogy milyen volt a hadsereg állapota. Ez 1914 augusztus hónapjától 1915 májusáig tartott. Ettől a pillanattól kezdve a cseh hadtestek nem léteztek tovább, beosztották őket a német és magyar katonák közé.

b. Terror a cseh területeken

A cseh népesség és a katonák magaviselete osztrák kormány részéről véres megtorlásokat idézett elő

Az egész politikai élet megbénult. A három ellenzéki pártot, a radikális pártot, a nemzeti szocialista pártot és a progresszív pártot feloszlatták, újságjaikat betiltották. A nemzet legfőbb vezetőit vagy börtönbe zárták,

vagy száműzték, ha veszélyesnek ítélték őket, a tudósokat, a publicistákat, az újságírókat különféle módon üldözték.

A kormánynak sikerült máig beszüntetnie a cseh újságok 3/4 részét és a szlovák újságokat Magyarországon. Azok, amelyek továbbra is megjelennek Csehországban és Morvaországban meghatározott terjedelműek a rendőrség és a katonai körök utasítására.

Ausztriában a polgárok fölött kihirdetett halálos ítéletek meghaladják a 4 ezres szörnyűséges számot; A cseh területekre ebből ezer elítélt esik, aminek nagy részét nők teszik ki. Több per zajlott Brno-ban, Prágában, Kyjovban, Litomericé-ben és Bécsben.

Hogy a cseh képviselőktől szabaduljanak, negyvenet mozgósítottak közülük.

Ma a legkegyetlenebb módon büntetik azokat, akik külföldön dolgoznak a cseh ügy érdekében; családjukat büntetik, szüleiket, rokonaikat, még barátaikat is. A kormány így próbálja ellenfeleit megfélemlíteni. Rádásul bizonyos számú halálraítélt ítéletét visszavonják, börtönben tartják, és azzal fenyegetik őket, hogy kivégzik őket, ha egy népi mozgalom indulna el; meghagyják nekik az életben maradás reményét azzal a feltétellel, hogy senki sem mozdul. Ma nincs olyan nap Csehországban, hogy bizonyos számú halálos ítéletet ne hoznának, vagy ne szabnának ki hosszú börtönbüntetéseket. Az újságok, melyeknek nem kellene semmitsem publikálniuk ebben a témában, meg vannak bízva, hogy rejtett formában a fenti fenyegetést tudassák a lakossággal.

Nemcsak azoknak az anyagi javait tulajdonították el, akik politikai bűn miatt voltak elítélve, hanem egy elkobzási rendszert állítottak fel a cseh katonák birtokaira is, akik Oroszországban vannak, ill. Szerbiában hadifogolyként tartózkodnak. Bétíltották a családjukat támogató segélyeket, a feleségeik és gyermekeik így éhen halnak. A katonai hatóságok így állnak bosszút ártatlanokon.

Szlovákiában ugyanazokat az intézkedéseket foganatostították, mint Csehországban és Horvátországban. Minden szlovák politikust megakadályoztak abban, hogy a magyaroknak valamilyen bosszúságot okozhasson; egyeseket bebörtönöztek, másokat behívtak katonának. Azokat, akik a két előbbi intézkedést elkerülték, rendőrségi ellenőrzés alá helyezték. Az ország elnéptelenedett, százas nagyságrendű embert öltek meg, amikor az oroszok a Kárpátokhoz értek; az újságokat és a szlovák publikációkat

betiltották. Ma az ország valóban halott, és a magyar Tisza-kormány⁶⁸ szemérmetlenül urakodik a romok felett.

Az utóbbi hónapokban a kormány egészen sajátos módon intézkedéseket tett a cseh könyvek ellen, nemzeti dalgyűjteményeket, képeslapokat semmisített meg. Elkobozták a szláv kérdésekre vonatkozó tudományos könyveket; a kiadóktól elvették Dosztojevszkij, Tolsztoj, Miljukov írásait, szláv tudományos tanulmánygyűjteményeket, pártprogramokat, történelemkönyveket, stb. A prágai rendőrség ebből a szempontból teljesen középkori módon járt el, a legkisebb lelkiismeretfurdalás nélkül.

Végül az osztrák kormány — teljesen a poroszok kezébe kerülve — elhatározta, hogy germanizációt fog végrehajtani. A cseh nyelvhasználatot a hivatalokban, a bíróság előtt, a vasutakon — a nyelvhasználatért keményen harcok dúltak kétpolitikus generáció alatt — egyetlen tollvonással megtiltották. A vasutakat a porosz hadsereg kezébe adták, eltörölték a cseh közigazgatási nyelvhasználatot, ott is, ahol korábban legalísan alkalmazták a cseh nyelvet, a csehek elől elzárták a bírói és alkalmazotti hivatalokba jutás útját, ahová néha még sikerült a cseheknek felemelkedni. Így készítik elő az ösvényt a teljes germanizációhoz, és a csehek beolvasztásához, ill. az osztrák—szlávok beolvasztásához.

*

* *

Nagy vonalakban ez Csehország, Morvátország, és Szlovákia helyzete. A nép a legelemibb jogait sem gyakorolhatja, megfosztották az élelmisszertől, elszegényítették a háború miatt, ami tönkreteszi őket; és üldözéseknek vannak kitéve, erőszakot tesznek rajtuk a rendőrség, a katonák és a hivatalnokok; meg van fosztva vezetőitől, újságaitól, könyvetől, nemzeti dalaitól, egyre nagyobb mértékben ki van téve a germanizációnak, ezt szegény nélkül alkalmazzák vele szemben. Irányvonalat vesztett, rosszul vezetett, teljesen a hóhérainak kiszolgáltatott a nemzet, messze a természetes szövetségeseitől, hazug információk által demoralizálva és teljesen reménytelen helyzetben van.

De mindennek elenére nem szűnt meg bízni a szövetségesegek győzelmében és a végső felszabadulásában az osztrák—magyar iga alól.

⁶⁸ Tisza István kormánya 1913. VI. 10—1917. VI. 15.